

MAGYAR HADI SZABÁLYZATOK GYŰJTEMÉNYE.

A MAGYAR LOVASSÁG REGULAMENTUMA 1722.

Lovas hadi exercitiumbéli tudomány.

MINDENEK előtt köl minden lovasságbeli tisztnek tudni, aki mi tronpot comendéroz arra jó gondyának lenni, hogy annak felosztását helyesen meg tegye, rendeit s tagjait el állicsa következendőképen divisiót és vonásit oly egyéránzóképen ki számlálja, akar minémő mozdulásra is azonnal föl találhassa magát minden tétovázás nélkül, mely által ugyanis tronpjával birhaszon s csak egy éntisre is fogánzatosan bánhassék véle, ezekről egyébéránt az alatta való fő és altiszteknek is voltaképen köll tudni, hogy az comandó annyival helyesebben és confusio nélkül véghez mennyen, mert ámbár az comandérozó tiszt, maga hivatalját punctualiter érce, de ha az alattavalói ugyanazon exercitiumbéli tudományban nem informátusok és hasonló egyenlőséggel öszve nem szoktattak, lehetetlen, hogy az parancsolatjának akaratját s annak szüksége szerint való effectusát assequálhassa.

A honnéd az közönséges exerceáltatáson kívül is valahánszor csak mi kis idő s alkalmatosság adatik, az compagniak alatta valóit az kiadott exercitium szerint exerceálják s az által mind egy szüntelen praxisban tartván őket, majd elfelejthetetlen szokása válik köztük.

Rendben.

Minékutánna az compagniak, vagy comendérozottak az magok utjából s helyeibül kinyomakodnak; az frontaj előtt két rendben megállapodnak s az elsők ugyan ott is maradnak további parancsolatra várván, ezek pedig az leib compagni, vagy sqvadronyhoz lép-
tetnek contramaresban és azelőtt posterollyák magokat, tehát minden

strásamester, vagy üdős b kaprál három divisioban fölosztva, úgy hogy akár egisz aufmarsban, akár azon divisiók s azokbul esendő vonyások szerint köllessik megindulni egyiránzósága számában meg légyen s ha történet szerint egy ember hejjával volna is, mindenkor az hátulsó rend divisio, vagy vonyásban maradgyon azon defectus, mely mellett observálya az köznép, hogy ki-ki maga jobb és bal kezére esendő pajtását jól meg esmérje, s tudgya kicsoda, hogy a midőn divisióra vagy vonyásra szakaszatnak ugy egyik, vagy másika, melyet meg kölletvén maradni attul el ne tivededgyenek s ha ismit két rendben aufmacséroznak, említett pajtása s pajtásai közé vagy mellye essik valamint hogy az két szárnyok vigén álló két vigső ember is az respective jobb, vagy bal kézrül lévő szomszédgyát attendallya, hogy attul el ne tivededgyik; az rendben való állítás az E. Gd. 30 emberbül álló lévő az compagnia, vagy tromp, 15 és 15 állittatik két rendben egymás után; ezek háromfele osztván minden divisióra az első és második rendbül értvén 10 ember essék; vonyas ellemben 30-bul öt telik mindenikeben hat ember levin és így ha elegendő teressige vagyon az trompnak, mindaz két reuddel egyszersmind egisz aufmarsban indul meg, macsérosz? hanem? mingyárt helyibül divisionkint nyomakodik ki, de ha erre sem volna elegendő helye tehát vonyasonkint migyen akár mikint törtinik pedig ezen megindulás az rendek, stágok egyiránzó distantiaban tartassanak egymásután. Notandum: Hogy minden némő commando szó előtt való az terminus admonitorius, hogy a tiszt a midőn már comendérozni akar, azt mondgya: *vigyázzatok*.

Marc s egyszersmind.

Indulj comendéroztatik ily distinctióval: *marcs*, vagy *indulj egiszlen* ha csak egisz compagniaival vagy trompal egyszersmind megindul a tiszt, az az egisz aufmarsban, a hol tudniillik elegendő terissig vagyon s jó messze tart, de ha igen hamar köllene aufmacséroztatni az terrenumnak szorossága miát, divisionkint indul meg álló helyibül, s ha úgy sem iránzana, vonyáskint mozdul ki cum observatione singulari mindazonáltal: valahol csak elegendő terissige vagyon ki, vagy be nyomakodásokban ellensig élejben, várok alá generalisság előtt, vagy afféle alkalmatosságokkal, mindenkor egisz aufmarsban vezesse a népet, vagy legalább divisiokban; pro varietate circumstantiarum pedig, amint parancsoltatik. vagy lehet.

Abmarch.

Azt jelenti, midőn a compagnia vagy tronp már két rendben állítatott, s fölösztatott és a tiszt parancsolja, hogy divisio, vagy vonyaskint indullyon, meg jobb, vagy bal kézrül (vagy az közepérül. noha ez már szokásban nincsen, holott annak előtte ordinarie a közepirül let meg az indulás és úgy az zászló mindenkor előre esett) de az mostani időkkel akár divisionkint, akár vonyásokkal, s akár contramaresban mozdullyon meg valamely sereg jobb vagy bal kézrül kezdi, következőképpen az zászló in medi tullio marad s azzal annyival is inkább securitáltatik minden törtinetekben: ha jobbrul abmacsiroltatik, balrul köl aufmacsérolni ez e contra vonyáskint abmacsérolván, az első sor után az második, s harmadik, az szokott distantianak observatiojával csavarodnak utánna, s conseqventer a többi is mi egyenletlenség az sorok és tagok közt ne tapasztaltassék: kiért is az elsőkkal léptetnek az utánna valók reá érkezhessenek.

Aufmarch.

Valamikor contramaresbul vonyasokbul, vagy divisiokbul ismint két rendben kölletik állani, az tronpnek a tiszt comandérozza az aufmaresot, ordinarie pedig midőn már ismint előbbi helyre a honnénd kiindult visszatér. Ittem maresban, ahol megköll szállani statiójában, vagy mezőben nem külömben ha az taborban nyomakodik bé s közel iri az feldvachtot (mezei strázsát) és teressége vagyon egisz aufmaresban migyen ime pedig impedimentuma sem lévén más, az regiment s parada helyig, noha az leginkább akkor lehet meg midőn legelőször megszáll az regiment, vagy tábor, mert azután szorosodnak az distantiaák és így divisio, vagy vonyaskint nyomakodik méglen parada helyit közeléri s ott in loco aufmacséroztat, a honnénd a népet compagniaához bocsájtya.

Föllebb is attingáltatott, ha az tiszt már comandérozni akar, mindenkor prēmittallya ezen comando szót: *vigyázzatok*, s azután parancsolja mit akar. Szintin úgy mikor aufmaresbul divisio, vagy vonyáskint akarja macsérozzon a nép; vagy contramaresban megszollittya előbb *megállályok*. Hasonlóképpen ha ismint formában kölletik magat vagy egy, vagy más féleképpen azon maresnak continuatiojában akkor is megállapodik, s úgy veszi rendben máskint csak hada kozva érkezhetik az nép, széll szakadozék, mely nemcsak dísztelen, de ippetten rendetlen volna, annak okáért ezeket specialiter observálni köll.

Contramarch.

Ha vonyasokban sem lehet vinni a népet (noho az vonyasok is subdividáltatnak, úgy hogy hat ember lévén egyben, s azok egymás mellett el nem térninek az uton felivel az az : hármásával prosequáltatik az utazás) tehát contramarsban kezdetik az további nyomakodás, s mindaddig, míglen azon szorosságból kiszakadván és mit teressigre kap a tromp, holott ujobban vonyasokban formála magát ezen contramars úgy migyen véghez, hogy valamint vonyásokban nyomakodik a nép az első két rendnek jobb szárnyán lévő két ember előre indul, s többi is utánnok úgy cselekesznek tartózkodás nélkül, úgy hogy az második rend az elsőnek jobb kezire essik, mellyet a többi is mind végig követnek olyformán az egész compagnia egymás mellett két rendben vitetik, s ha ismit vonyasokban formáltatik, az bal kézrül való első ember állapodik meg, s utánna aki jobbról volt, mellejek állván az előbbi azon vonyasokban volt pajtásai hasonló observációval mingyárt ismit vonyás számra állítatik is megindíthatatik. Ezen contramarsban azonban arra köll vigyázni, hogy minden illyes ujabb helyre állapodásra hely választatik, hogy ha vagy mi szorosságon, vagy hídon s passuson már általment a tromp, azon distantíáig a hol az első megállapodnak egiszlen, in consequenti elérjen, addig meg se induljon miglen mindenestül ujobban nem formálta magát. Ittem előbb, hogy semmi változás titessek az illyen indulásokban mindenkor megállítatik az sereg. *Meg áll* és úgy kezdetik hossza ; sokszor azomban olly sáros az út, híd, vagy passus, hogy egisz contramarsban sem lehet passérolni, akkor azért fél contramarsban egyenkint defiliroznak az első kezdvin jobb kézrül s a másika, aki bal kézrül állott, mingyárt utánna, úgy a többi, mihelt pedig túl vannak, azonnal egymás mellé állanak, mint az előtt voltak, s vigyáznak öszvö ne keveredgyenek.

Csavarodás.

Akár compagnia, s tromp, s akár pedig divisio, vagy vonyáskint köllyessik megcsavarodni (az az schvenkolni) ha jobbról az bal szárnyán lévő ember meg nem mozdul a helyből, hanem úgyszólván, egy tapon állva csavarodik az egész rend egyenesen szemközt, a merre akar menni, s akkor egyéránt lévén egyszersmind indul, observálván a tisztek, hogy az illyen csavarodásban olly egyenesen tartassanak az rendek, mindha in filo menninek. mely okbul megintesik az nép, hogy egyike az masikanak vállára vigyázzon, s avval

mindenkor egyiránt legyen máskint pedig hakkal köll léptetni az lovak is zablában tartathassanak és így ha balrul esik ezen csavarodás, az jobb szárnyán álló első ember áll meg helyiben, egy talpon állva csavarodván, ut supra.

Fölülés.

Fölüliskor akár hol is az katona az bal kézzel öszve fogja az kantár szárt, s avval együtt az lova serinit is, ugyan az bal lábát az bal kengyelben tévén, az jobb kezivel pedig az nyerginek hátulsó kápáját megfогván, merón tartván a testit, az nyeregben veti magát, csak könnyen ereszkedvén abban úgy hogy a lovát meg ne háborécsa, hanem vesztég állyon következendőképpen, ha már mint magát, s mint fegyverit helyire igazította, kivált az karabinnyát, mely az nyerginek jobbik felül való részirül annak szokása szerint elől az agyával, egy kis vas horgocskán függ, az nyereg közepin által pedig az vigivel feölfele vagyon mi sihoz csatolva, olyképpen, hogy az katonának jobb csompján által az övő, s karja alla közt áll ki, akkor indította meg ha tudniillik ki köll nyomakodni a többihöz, kik comendérozva vannak, de ha béosztott trompnál vagyon, *meg áll* parancsolattját várván a többivel a megindulásra vagy vesztég állván.

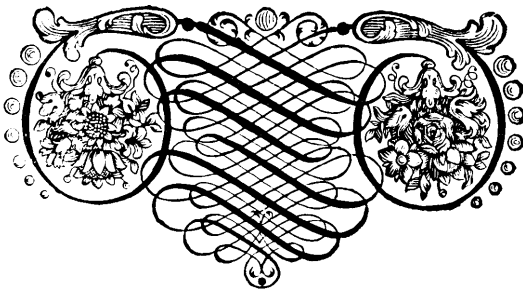
Leszállás.

Ha valamely rendiben megállapodott compániának vagy trompnak le köll szállani, tehát jobb és bal kézrül egyenesen léneában maradván, mindazonáltal egy-egy fél lépisnire megtagittják magokat az tagok, s arra az bal kézzel az kantár szárt és az lónak sörinit megfогván, ki-ki leszáll, jobb kézzel az leereszkedisben az nyerginek hátulsó kápájánál tartózkodván az lova fejhez áll. várván kantár száron tarcsa-e? a lovat, vagy megkösse az comandot és így cselekszik ha karddal praesentál, mivel olyformán az karabény mindenkor az nyergen marad függve, uti praedeclaratum. Hogy ha ellemben karabinyal esik az praesentatio, s meg parancsoltatik, akkor mingyárt kibontya az sijaibul és a pantallér horgában függeszti az csüvel fölfele, arra az közepit megfогja az agyat az csompjára teszi, az vigit pedig meghajtván az lova feje fele tartya, sicuti superius dictum, és úgy praesental azon helyig, a hol meg állapodig, s ha le kell szállani az karabinnak az markolattját fogja mind pantalér sijastul az jobb vállán általveti, hogy az agya fölül maradjyon, azzal leszáll, s ha vállarul levévén az horgában hadgya, de az csünek vigivel fölfele.

Hasonlóképpen cselekszik pedig, amidőn föl is ül az jobb vállán által veti, tudniillik karabinyát s fönt lévén azonnal az végivel leronsoltatik; történik azomban, hogy niha praesentatio nélkül is aufmarsban megállíttatik a tromp s le is tartván mindenike magát, s vagy karabinnyal, vagy a nélkül leszálván; cum reflexione hogy mind az fölül is mind leszállás egyszersmind mégyen vighez.

Fordulás.

Ez úgy esik meg, ha vonyás, vagy divisiokkal marcsban történék, hogy fele *jobb*, s fele *balra* fordulván, helyben áll, ha pedig rendekkel, az hátulsó rendből minden második ember az első rendig előre nyomakodik, akik pedig meg nem mozdultak jobb s bal kézre egyszersmind fordulnak, s az alatt amazok is, melyek előre nyomakodtak. megfordulván közben előbbi helyekre állanak, azután az első rend is hasomlot cselekszik. De mind a két rendet egyszersmind megfordítani kívánván a tisztt, amint egy rendenkint fordultak együtt, s egyszersmind viszik vighez minden tartózkodás nélkül. *Fél jobbra* és fél balra is esik az fordulás, úgy hogy akkor Ex. Gd. ha az tromp egisz aufmarsban áll s parancsoltatnék fél jobbra állyon, jobbra fordul olly képpen, mintha contramarsban akarna menni és e contra balra is hasonlóképpen cselekszik. Nem különben ha abmarsban volna az nép, s ezen fél fordulás comendéroztatnék, tehát jobbra vagy balra szintin úgy csak fél fordulást tiszten, és egyenesen kifelé frontérozza magát.

PÁLYÁZAT.

I.

A Magyar Tudományos Akadémia a következő pályázatot hirdeti.
Irassék meg az állandó hadsereg története I. Lipót korától
Mária Terézia haláláig.

Jutalma a m. kir. honvédelmi miniszter adományából 100 darab
császári arany.

Határnap 1912 szeptember 30.

A jutalom csak abszolút becsű műnek ítéltetik oda. A munkát
szerző tartozik kiadni, ha ezt egy év lefolyása alatt nem teszi, a
tulajdonjog az Akadémiára száll.

Minden rendű pályáirat a fenn kitett határnapig a M. Tud.
Akadémia főtitkári hivatalához címezve (tehát nem a főtitkár neve
alatt) küldendő; azontúl semminemű ily munka el nem fogadtatik.

A pályaműnek külső borítékára feltűnő helyen, úgyszintén a
jeligés levélre is ráírandó, hogy mely pályázatra küldetik be.

A pályamű idegen kézzel, lehetőleg géppel, tisztán és olvasha-
tóan írva, lapszámozva, kötve legyen. Oly pályamunkák, melyek e
feltételeknek nem felelnek meg, nem fogadtatnak el, illetőleg mellőz-
tetnek.

A szerző nevét, polgári állását és lakhelyét tartalmazó pecsét-
es levélben ugyanazon jelige álljon, mely a pályamű homlokán. A pecsét-
es levélben netalán feljegyzett kikötések, feltételek s általában az itt
jelzett szokásos eljárástól kívánt eltérések tekintetbe nem vétethetnek.

Álnév alatt pályázóknak a jutalom ki nem adatik.

Ha a jeligés levél felbontása után kitetszenék, hogy a munka
saját kézírása a szerzőnek, műve a jutalomtól esetik.

A jutalmat nem nyert pályamunkák kézíratai az Akadémi levél-
tárában maradnak s csak engedély mellett másolhatók le az Akadé-
mia helyiségében.

A kitűzött feladatra mindenrendű akadémiai tagok is pályáz-
hatnak.

Egyébiránt bármely, ha csak formai kelléknek is elhanyagolása
elejti a szerzőt a jutalomtól.

II.

A «Hadtörténelmi Közlemények» szerkesztősége a következő pályázatokat hirdeti:

Irassék meg:

1. Valamely magyarországi régi vár története, hadi és műleírása.

2. Fogarasi Nádasdy Ferencz gróf altábornagy, a Mária Terézia rend nagykeresztes vitézének élet és jellemrajza, katonai pályafutásának beható, részletes ismertetésével.

3. A magyar történelemnek a honfoglalás korától Mária Terézia koráig terjedő időszakából vett valamely szabadon választandó hadtörténelmi eseménye.

4. Valamely magyar csapat, fontosabb hadi vállalatának, vagy harcának az ujabbkori katonai tudomány színvonalának megfelelő és vázlatrajzokkal kísért részletes leírása, melynek tárgya választható Mária Terézia vagy I. Napoleon korszakának háboruiból; a XIX-ik századi olaszországi hadjáratokból, vagy az 1864., 1866, és 1878 9. évi háborúk idejéből.

5. Megirandó a kaszárnyák számára szánt s a magyar hadtörténelemből vett tárgyú két fali kép tervezete, mely magyar harcosok hősies viselkedését felemelő és nevelő czélzattal tüntesse fel. Az illető hadtörténelmi események részletes leírása mellett gondosan egybegyűjtendők a festő számára szükséges adatok, mint az általános harc helyzet, az esemény színhelyének rajzai és felvételei, a szereplő személyek, az akkori felszerelés, egyenruházat és fegyverzet képei, vagy pontos leírása s a tárgyra vonatkozó történelmi források és irodalom.

A két kép tárgya a 3. és 4. szám alatti pályázatok korából veendő.

Minden egyes pályamű jutalma a *M. kir. honvédelmi miniszter ír adományából 500—500 korona.*

Határidő 1912 szeptember 30.

A pályamunkákat a M. Tud. Akadémia hadtörténelmi bizottsága kebeléből kiküldött bizottság bírálja meg.

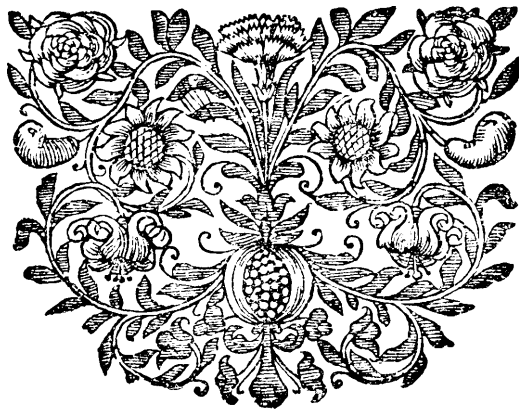
A jutalmazott pályaművek a Hadtörténelmi Közleményekben adatk ki, s a pályadíjon kívül ezen folyóiratnál szokásos díjazásban is részesülnek.

A beérkezett pályamunkák közül esetleg a nem jutalmazottak is kiadatnak a Hadtörténelmi Közleményekben, ha a bíráló bizottság azokat megfelelőknek találja.

A pályamunkák lehetőleg írógéppel, vagy idegen kézzel, könnyen olvasható írással, félvekre, törtoldalakra s a papirosnak csak egyik lapjára írva, jeligével és az író nevét rejtő ugyanazon jeligével ellátott lepecsételt boríték melléklésével a Hadtörténelmi Közlemények szerkesztőségéhez küldendők be.

Álnév alatt pályázóknak a jutalom ki nem adatik.

Ha a jeligés levél felbontása után kitetszenék, hogy a munka saját kézírása a szerzőnek, műve a jutalomtól elesik.

KÉPEK JEGYZÉKE

A MÁSODIK FÜZETHEZ.

I. Önálló képek.

1. Gróf Eszterházy Miklós nádor arczképe 1645-ből. *Wideman Éliás* egykorú rézmetszete után. A Comitium Gloriæ centum etc. 1646-iki kiadásából 155
2. Radisits Mihály kapitány hőstette 1815 április 9-én. Színezett rézkarcz. Nagysága 42·2+30·5 cm. Wien bey Joh. Schönberg. A történelmi képcsarnokban 286

II. Szövegeképek.

1. Kolozsvár a XVII. században. *Houfnagel György* 1617-iki rézmetszete után 173
2. A rómaiak germán sánczot ostromolnak. Antoninus római diadaloszlopáról 187
3. P. Aelius Mestrius, a II. segédlegió altisztjének sírköve Ó-Budáról 200
4. Pécs a XVII. században. *Sícha Lukács* hadi mérnök egykorú rajza után készült metszetről, dr. Szendrei János gyűjteményéből 241
5. Hegyesd a XVII. században. Anthoni Ernst *Burchard von Birckenstein*. Erzherzogliche Handgriffe című s Wien 1686-ban megjelent művéből 253

III. Fejléc.

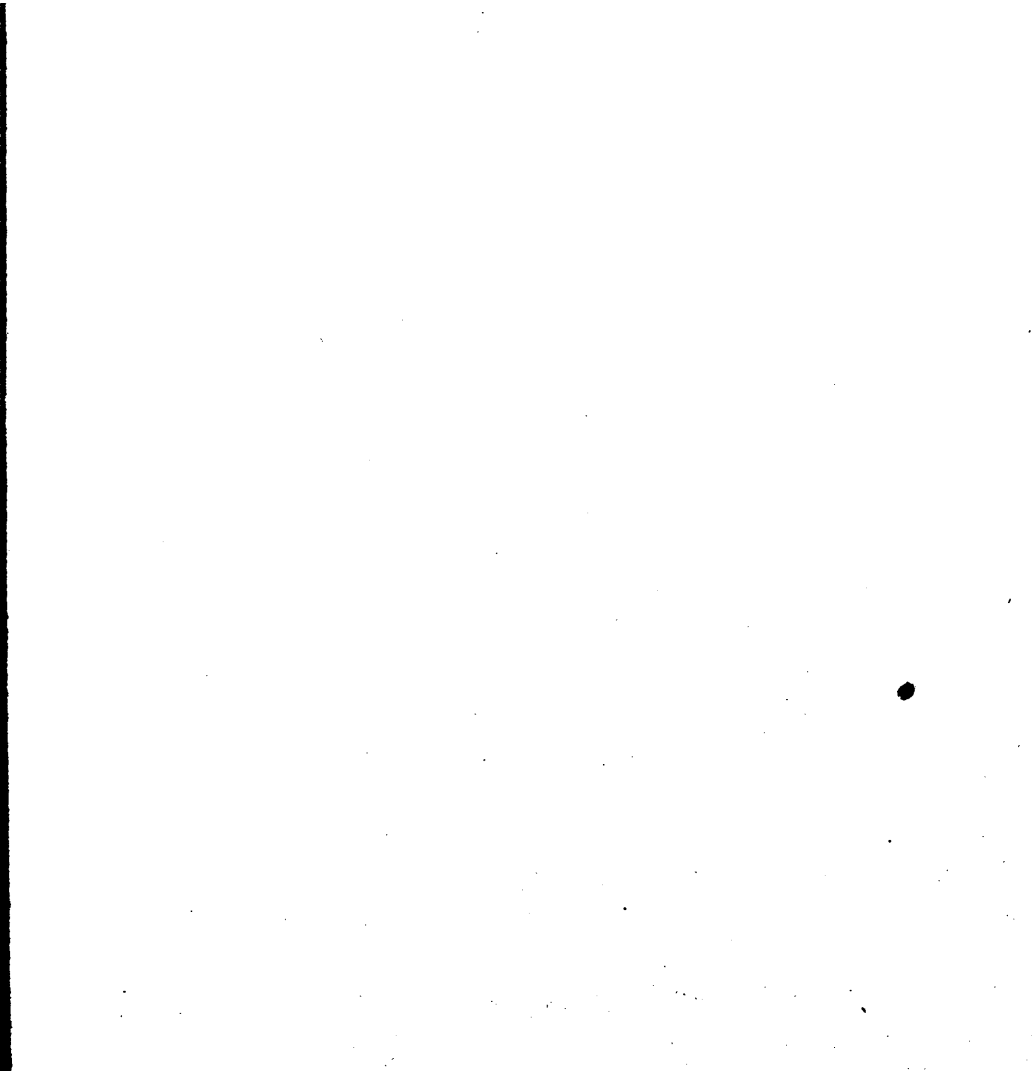
Fegyvertropheák Gyulafehérvár látképével és Erdély címerével. *Le Clerc Sebestyén* rajza után metszette Kräusin Johanna Sybilla ... 155

IV. Záróképek.

1. Magyar huszár a XVI. századból. *Ábrahám de Bruye*. Equitum descriptio 1576. című mű 29. lapjáról 278
2. Záródiszitmény. A Corpus Juris 1696. évi nagyszombati kiadásának 20. lapjáról 315
3. Záródiszitmény. Ugyanezen mű 69. lapjáról 318

V. Kezdőbetűk.

1. <i>D</i> kezdőbetű. <i>Ricaut</i> . Ottomanische pforte. Augsburg. 1694-ben meg- jelent mű 1. lapjáról	155
2. <i>N</i> kezdőbetű	238
3. <i>R</i> kezdőbetű. A Corpus Juris 1696-iki nagyszombati kiadásából	305
4. <i>M</i> kezdőbetű	292
5. <i>A</i> kezdőbetű. <i>Francisci Barbari</i> . De re uxoria. Hágában 1533-ban megjelent mű 1. és 4. lapjáról	282
6. <i>M</i> kezdőbetű. <i>Amando Hermann</i> . Capistranus triumphans. Coloniae 1700. című mű 683. lapjáról	310

HUSZÁR, SIMONYI EZREDÉBŐL.

